

НАСИЛНА БОРБА ЗА СТИЦАЊЕ НЕЗАВИСНОСТИ: БАСКИЈСКО-КОСОВСКЕ ПАРАЛЕЛЕ

Рајко Петровић*

Достављен: 05. 02. 2022.

Кориговано: 11. 03. и 18. 05. 2022.

Прихваћен: 25. 06. 2022.

Језик рада: Српски

Тип рада: Прегледни рад

DOI број: 10.5937/vojdela2203087P

Овај рад представља упоредну анализу борбе за независност два европска региона – Баскије и Косова и Метохије, чији је основни метод било терористичко деловање. Циљ истраживања јесте да покаже због чега је у случају Косова дошло до проглашења ОВК за терористичку организацију од стране западног дела међународне заједнице, а затим војне подршке тој организацији, као и подршке нелегалној једностраној сецесији, док је, с друге стране, баскијска ЕТА од самог почетка до краја свог постојања била окарактерисана као терористичка организација, где је Шпанија добијала пуну подршку у борби против ње, али и у борби против отцепљења Баскије уопште. Полазна хипотеза рада јесте да је примена двоstrukих стандарда у ова два случаја резултат геополитичких интереса западних центара моћи, а не поштовања међународног права и неопходних услова да би се једном делу територије суверене државе допустила сецесија. Резултати истраживања показују да, упркос чињеници да су Баски трпели различите облике репресије у време франкизма, они нису добили подршку за стварање независне државе, за разлику од Албанаца са Косова и Метохије којима је то дозвољено, упркос томе што већ имају матичну државу Албанију. У методолошком смислу у раду је коришћен метод студије случаја, метод компаративне анализе и историјски метод.

Кључне речи: *Баскија, Косово и Метохија, сецесија, тероризам, ЕТА, ОВК, геополитика*

Увод

Савремена Европа се суочава са великим бројем изазова од којих су сецесионистички покрети једни од важнијих. Њихов практички значај огледа се у чињеници да су у стању да произведу тзв. домино ефекат, односно да

* Институт за европске студије, Београд, Република Србија, rajko.petrovic@ies.rs

евентуално допуштање сецесије дела територије неке земље од стране ширег дела међународне заједнице може довести пред свршен чин власти у другим земљама које се суочавају са истим изазовима. Тако се у случају једнострано проглашене независности Косова, 2008. године, која је била иницирана, те јавно подржана у форми признања од стране водећих западних центара политичке моћи (САД, Велике Британије, Немачке, Француске и других) сматрало да ће тај случај представљати преседан, односно да ће њиме бити отворена Пандорина кутија сецесионистичких захтева широм Европе – каталонског, баскијског, фламанског, шкотског, паданског и других. То се, међутим, није десило с обзиром на чињеницу да управо западни центри моћи инсистирају на томе да је случај косовске независности „јединствен случај”, а не преседан. Пример отцепљења Крима од Украјине и његово припајање Русији више је изузетак него правило и резултат је објективне војне и политичке моћи Русије, односно њених геополитичких амбиција у црноморском региону.¹

Баскијски сецесионизам много је старији од албанског на територији Косова и Метохије. Баски већ неколико векова безуспешно покушавају да створе своју независну националну државу, а посебно у другој половини 20. и почетком 21. века. Поред дећи баскијске и албанске сецесионистичке напоре с краја 20. и почетком 21. века може се увидети велики број сличности, попут насилног (терористичког) метода борбе за остваривање политичких циљева, постојања војног и цивилног крила у њиховим терористичким организацијама и присуства значајних језичких, етничких и културолошких разлика између побуњеног становништва и већинског становништва у тим земљама. Упркос томе, резултати борбе Баска и Албанаца су потпуно другачији – Косово је *de facto* независно (иако то и даље није *de jure*), а Баскија није.

ЕТА – настанак, развој и деловање

Период франкизма био је посебно трауматичан за баскијски народ, његове институције самоуправе и културу. Чињеница да су Баски (сем оних у Навари) махом били на страни републиканаца у време Шпанског грађанског рата, те да су у Франковим очима били означени као посебно опасни непријатељи (због чега се, поред осталог, и десило чувено бомбардовање баскијског града Гернике 1937. године), донела је баскијским земљама неславни статус „издајничких провинција”. Парадоксално, франкизам је истовремено подстицао индустријски и туристички развој Баскије.² С обзиром на то да Баски нису имали институционалне канале преко којих би се изборили за побољшање својих услова у једном изразито ауторитарном и централизованом друштву, у таквој атмосфери настао је ба-

¹ Кристиан Марксен, „Крымский кризис с точки зрения международного права”, *ДПП ИМП*, бр. 2, 2014, стр. 207-210.

² Rajko Petrović, „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, *Oditor – časopis za menadžment, finansije i pravo*, vol. 6, br. 1, 2020, str. 71-72.

скијски тероризам као одговор на франкизам, али ће се касније испоставити да он није био инспирисан само антифранкистичким већ, исто тако, и антишпанским сентиментима. Чувена ЕТА (*Euskadi Ta Askatasuna* – „Баскијска отаџбина и слобода“), деценијама је била синоним баскијске борбе за независност и једна од најпознатијих терористичких организација у Западној Европи.³ Она настаје 1959. године када се студентски активисти из групе Екин (*Ekin*) диференцирају од Баскијске националистичке партије (*PNV*) и њене омладинске организације ЕГИ (*EGI*). Наиме, борбени баскијски омладинци сматрали су да оне воде пасивну политику према франкистичком режиму. Већ у јулу 1959. године ЕТА усваја своју оснивачку повељу у којој се каже да је реч о родољубивој, неполитичкој и нерелигиозној групи која има за циљ да баскијску будућност узме у своје руке како би „очувала баскијску душу“.⁴ У идеолошком смислу, ЕТА се убрзо профилисала као марксистичка групација, али њено чланство није било јединствено око крајњег циља – да ли је то револуција против франкизма која, као таква, има и елементе класне борбе или је реч о борби за ослобођење Баскије од Шпаније уопште, без обзира на то каква је природа централне власти у Мадриду.⁵

Прве године деловања организације ЕТА нису оставиле значајнијег одјека у шпанској јавности и исцрпљивале су се у уништавању франкистичких симбола широм Баскије, истицању баскијске заставе (што је било законом забрањено), као и цртању различитих парола против власти и позива на побуну по зградама баскијских градова. Међутим, од 1961. године активности се крећу у потпуно другом смеру. ЕТА је подметнула бомбу испод воза некадашњих Франкових добровољаца из грађанског рата који су се упутили на прославу побуне против Друге Републике. Жртава није било, али је догађај одјекнуо у јавности и кренула су прва хапшења терориста. На четвртој скупштини, 1965. године, ЕТА дефинитивно утврђује свој будући терористички модел деловања – стратегију спиралног деловања акција–репресија–акција са циљем елиминисања пажљиво одабраних мета (политичари, војници, полицајци, прошпански друштвени активисти) уз минимум утрошених људских и материјалних ресурса.⁶ Таква стратегија је у деценијама које су уследиле уродила плодом. Између 1968. и 1980. године припадници ове организације убили су 287, а ранили 385 особа, међу којима је био знатан број људи који су радили за државу – од убиства шефа полицијске станице у баскијском граду Сан Себастијану 1968. године до чувеног

³ William A. Douglass and Joseba Zulaika, „On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32, No. 2, 1990, pp. 238-240.

⁴ Рајко Петровић, „Еволуција баскијског сепаратизма од 1959. до 2018. године”, *Годишњак Факултета безбедности*, бр. 1, 2018, стр. 196.

⁵ Ignacio Sánchez-Cuenca, „The persistence of nationalist terrorism: the case of ETA”, in: Kledja Mulaj (ed.), *Violent Non-State Actors in Contemporary World Politics*, Juan March Institute, Madrid, 2008, p. 6.

⁶ Рајко Петровић, „Еволуција баскијског сепаратизма од 1959. до 2018. године”, оп. цит., стр. 196-197.

убиства председника шпанске владе и човека који је био предвиђен за Франковог истинског наследника, адмирала Луиса Карера Бланка (*Luis Carrero Blanco*), 1973. године. Од напада ове организације нису били поштеђени ни цивили како у Баскији, тако и у другим деловима Шпаније. Довољно је поменути бомбашки напад на кафић „Роландо” у Мадриду 1974. године, где је 9 особа страдало, а 56 рањено, као и рањавање 14 особа при бомбашком нападу у Сан Себастијану 1978. године. Одговор режима у Мадриду током свих тих година био је оштар. Тако је већ 1970. године око 5.000 људи, како чланова, тако и симпатизера организације ЕТА, било ухапшено или приведено, при чему се државне полицијске и параполицијске снаге нису либиле да према њима употребе најсвирепије методе убијања и мучења. Управо зато су многи терористи пронашли уточиште у тзв. Француској Баскији коју су дуго користили као логистички центар и место за збег.⁷

Франко умире 1975. године, а његов режим се распада већ 1978. године, када је усвојен Устав Шпаније која постаје парламентарна монархија и децентрализована држава. Признато је и право њеним историјским националностима и територијама, укључујући и Баске и Баскију, на широку политичку, економску и културну аутономију. Већ 1979. године Баскија (*País Vasco*) усваја свој статут о аутономији и бива призната за једну од шпанских аутономних заједница.⁸ Тиме стиче значајан степен политичке аутономије (сопствени органи законодавне, извршне и судске власти), економске и финансијске аутономије (привилегован порески систем у складу са оживљеном институцијом фуероса), али и културне аутономије (баскијски језик постаје коофицијелни са шпанским на њеној територији, а озваничена је и употреба баскијског грба, заставе и химне).⁹ Иако је значајан део баскијског друштва позитивно оценио демократске реформе у Шпанији и прихватио да буде њен интегрални део, ЕТА је наставила са својим терористичким активностима не одустајући од свог главног циља – стварања независне баскијске државе по сваку цену. Њено руководство не само да је одбацило нацрт Статута Баскије из 1979. године, већ је и вође Баскијске националистичке партије, који су прихватили понуђено решење, прогласило издајницима. Осамдесетих година ЕТА је предузимала бомбашке нападе, по неколико сваке године. Мета су превасходно били полицајци и припадници шпанске Цивилне гарде (*Guardia Civil*). Само 1980. године страдало их је 27. У бомбашком нападу на Тргу Доминиканске Републике у Мадриду, 1986. године, 12 младих припадника Цивилне гарде изгубило је животе, док је на десетине људи рањено.¹⁰

⁷ Ибид., стр. 197-198.

⁸ Рајко Петровић, „Историјско-политички модел регионализације у Шпанији: изазови и перспективе”, *Култура полуса*, вол. XV, бр. 37, 2018, стр. 59-60.

⁹ „Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco”, *BOE*, núm. 306, de 22 de diciembre de 1979, págs. 4-5.

¹⁰ Рајко Петровић, *Улога историјско-политичког модела регионализације Шпаније у сузбијању сецесионизма у Каталонији и Баскији*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2021, стр. 92.

Због своје бруталности и терора који је сејала и међу самим Баскима, ЕТА је током осамдесетих година губила подршку и најватренијих присталица, а и само њено деловање се свело на голо и неселективно насиље које је одавно изгубило класични револуционарни и идеолошки супстрат. Њене оперативне могућности, техничка подршка, залихе муниције и људски капацитети су током деведесетих година драматично опали, што ју је принудило на преговоре. Најпре је пристала да сарађује са Баскијском националистичком партијом и Баскијском солидарношћу (*Eusko Alkartasuna*), још једном од баскијских националистичких партија које су прихватиле шпански уставни оквир, а затим и потписала споразум Естеља–Лисара 1998. године, први споразум о прекиду ватре од њеног оснивања. Иако га је прекршила почетком двехиљадитих, влада Хосе Луиса Запатера (*José Luis Zapatero*) започела је интензивне преговоре о прекиду ватре 2005. године. Сведена на историјски минимум своје снаге, са реалном подршком од једва 1% баскијске јавности, 2011. године Ета пристаје да преда шпанским властима преостало наоружање, да би 2018. године њено руководство прогласило и дефинитивно гашење организације. Резултати Етиног полувековног деловања су стравични – убила је 840, ранила 2.500 и киднаповала 80 људи.¹¹

ОВК – настанак, развој и деловање

Ослободилачку војску Косова (ОВК) основало је, 1994. године, више албанских првака у то време, попут Агима Чекуа (*Agim Çeku*), Фатмира Љимаја (*Fatmir Limaj*), Рамуша Харадинаја (*Ramush Haradinaj*) и Хашима Тачија (*Hashim Thaçi*), али је њен неприкосновени лидер од оснивања све до своје погибије био Адем Јашари (*Adem Jashari*). Реч је о паравојној и терористичкој организацији која је имала за циљ стварање независне албанске државе Косово на територији тадашње АП КиМ, али и тзв. Велике Албаније у широј перспективи. Од самог почетка деловања, ОВК је прокламовала насилну борбу као средство доласка на власт, а државу Србију и њене војне и полицијске формације као главне непријатеље са којима се не може и не сме преговарати.¹² Своје деловање ОВК започиње 1996. године, када путем герилске борбе улази у сукобе са српском полицијом на КиМ. Поред 10 полицајаца које су њени припадници убили у периоду од 1996. до 1998. године, (познат је напад на полицију у Вучитрну 1997. године), лишавали су живота и српске, али и албанске цивиле који нису хтели да им се повинују (укупно 24 у посматраном периоду). Због антиуставних деловања у једној сувереној и међународно признатој држави, каква је била СР Југославија, која су имала карактер оружане побуне, власти у Београду су ОВК ставиле на листу терористичких организација, а исто су учиниле и Сједињене Америчке Државе. Међутим, на те-

¹¹ Ибид., стр. 92-93.

¹² Nikola Jović, *Ekstremizam i terorizam na Jugu Srbije*, Master rad, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2015, str. 30-34.

рену убрзо долази до драматичних догађаја. Од 1998. године ОВК креће у жестоку офанзиву, где се фронтални сукоб са српском полицијом шири на практично целокупну територију АП КиМ, а терористи успевају да, у једном тренутку, ефективно контролишу 1/3 посматране територије. О оштрини сукоба сведочи податак да је током 1998. године у борбама било ангажовано преко 50.000 српских полицајаца, а да је српске и албанске куће морало да напусти неколико десетина хиљада људи. Живот је, поред осталих, изгубио и сам Адем Јашари приликом жестоког обрачуна ОВК са српском полицијом у селу Доње Преказе код Србице. Након тога вођство над ОВК преузима Хашим Тачи.¹³

Марта 1999. године НАТО је, под директивом САД, покренуо агресију на СР Југославију због наведеног етничког чишћења које је српска држава започела уз помоћ полицијских и паравојних снага, за шта је у пропагандне сврхе посебно послужио инсценирани (што је накнадно доказано) случај масакра Албанаца у селу Рачак. Неуспели преговори у Рамбујеу код Париза (фебруар–март 1999) између руководства СР Југославије и политичких представника Албанаца са КиМ (уз посредство Контакт групе) такође су били један од непосредних повода за оружану агресију на СР Југославију, што је био случај без премца у савременој историји. Снаге НАТО-а су током три месеца борби војно, логистички и на сваки други начин помагале и сарађивале са ОВК која више није била на листи терористичких организација Стејт Департамента, већ су њени припадници напрасно постали „борци за слободу”. Помоћ терористима пружале су и стране плаћеничке формације, али и регуларне и паравојне формације из Албаније. Југословенска војска и српска полиција су у низу пресудних битака, попут Битке на Кошарама, Битке за Паштрик и операције „Стрела”, успеле да сачувају целокупну територију АП КиМ, упркос жестоким ударима вишеструко надмоћнијег непријатеља.¹⁴ Кумановским мировним споразумом, потписаним 9. јуна 1999. године, НАТО је прекинуо бомбардовање Југославије. Војска Југославије и полиција Републике Србије су се обавезале да се повуку са територије КиМ у року од 11 дана, успостављена је зона копнене безбедности између централног дела Србије и КиМ, а снаге КФОР-а добиле су задатак да разоружају ОВК. Дан касније Савет безбедности Уједињених нација усвојио је Резолуцију СБ УН 1244, према којој се у КиМ уводи привремена управа УН (УНМИК), али се гарантује суверенитет и територијални интегритет СРЈ, односно Србије на том простору. Мада је ОВК расформирана, њено руководство преузима највише политичке и друштвене функције и наставља активно да ради на стицању пуне независности Косова. Албански екстремисти су, 17. и 18. марта 2004. године, извршили етничко чишћење над значајним делом преосталог српског живља на КиМ, где је убијено неколико десетина особа, више стотина рањено, протерано преко 4.000, запаљено преко 800 кућа, а разрушено или оштећено 35 право-

¹³ Ибид., стр. 31.

¹⁴ Опширније у: Небојша Павковић и Бошко Антић, *Кошаре и Паштрик српски Термопили*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2020.

славних храмова и споменика културе.¹⁵ Власти у Приштини су, 17. фебруара 2008. године, једнострано усвојиле декларацију о независности Косова, проглашавајући га сувереном и независном државом. Влада Србије је такву одлуку поништила као антиуставну, али није интервенисала војним путем. Независност Косова су убрзо признале водеће западне силе (САД, Велика Британија, Немачка, Француска и друге), а само пет земаља чланица ЕУ (Шпанија, Румунија, Грчка, Кипар и Словачка) то нису учиниле.¹⁶ Већ неколико година су у току тзв. бриселски преговори власти у Београду и Приштини који су 2013. године резултирали Бриселским споразумом који је гарантовао формирање Заједнице српских општина на територији КиМ, али албанска страна ни до данас није испунила свој део обавезе.

Баскијска аутономија и косовска независност – узроци и последице

Данас ни ЕТА ни ОВК више не постоје, али је њихово деловање дало различите резултате. С једне стране, ЕТА није испунила свој циљ, јер Баскија никада није ни покушала да се отцепи од Шпаније, а камоли да прогласи независност. С друге стране, ОВК јесте престала да постоји 1999. године, али је њено руководство преузело политичко кормило у Приштини и девет година касније једнострано прогласило независност Косова, где све до данас Албанци ефективно врше власт. Дакле, та два слична случаја у којима је примењен истоветан насилни, односно терористички и герилски метод борбе, дала су различите резултате. Све поменуте чињенице које се односе на баскијски и косовски случај указују на то да историјски, национални, језички и њима слични критеријуми нису били пресудни за одлуку значајног дела међународне заједнице (односно скоро свих западних центара политичке моћи) да призна тзв. Косово као независну државу, а да истовремено нико није ни помислио да разговара о идеји стварања независне Баскије. Разлоге, очигледно, треба потражити у геополитичким интересима западних земаља на простору Балкана, као и њиховим интересима на простору Шпаније, али и у различитим снагама Шпаније и Србије на међународној сцени.

Анализирајући разлоге недавања подршке идеји независне Баскије треба рећи да је, прво, Шпанија у време франкизма, када ЕТА настаје и почиње да делује, била у геополитичком смислу изузетно важна за САД као предводника западног блока током хладног рата. С једне стране, САД нису смеле допустити

¹⁵ Бранко Јокић (ур.), *Мартовски погром на Косову и Метохији: 17–19. март 2004: с кратким прегледом уништеног и угроженог хришћанског културног наслеђа*, Министарство културе Владе Републике Србије и Музеј у Приштини, Београд, 2004, стр. 50-69.

¹⁶ Oğuz Güner, „A Legitimacy Question in The European Union: The Kosovo Non-Recognition Quagmire”, *Avrasya Etüdüleri*, Vol. 59, No. 1, 2021, p. 81.

ширење комунизма на простор Западне Европе, па је марксистичка терористичка организација, као што је ЕТА, била инкомпатибилна са њеним геостратешким интересима као идеолошки антипод западном моделу демократије који су САД извезиле у свет. Исто тако, званичном Вашингтону Шпанија је била потребна за изградњу војних база на њеној територији, с обзиром на то да је Шпанија капија за улаз у Средоземље, на шта се морало рачунати у случају великог војног окршаја са Варшавским пактом. Зато су САД толерисале унутрашњу политику Франка, па и према баскијском питању.¹⁷ Друго, Шпанија је западноевропска и римокатоличка земља која представља један од историјских симбола успона западне цивилизације. Реч је о веома угледној земљи са „историјском тежином”, бившој колонијалној сили, земљи која представља „прозор у латиноамерички свет” и чији језик је други светски језик у овом тренутку. Треће, Шпанија је једна од највећих земаља ЕУ и њен важан политички, економски и безбедносни чинилац без којег су евроинтеграције данас незамисливе. Четврто, шпанска круна је родбинским и другим везама повезана са европским и светским дворовима и, као таква, још увек има значајну тежину у међународним односима, а свакако је традиционално заинтересована за заштиту територијалне целовитости Шпаније. Пето, Шпанија је од 1982. године чланица НАТО и чини важну карику у свеукупном очувању североатлантске безбедности. Њене копнене, поморске и ваздухопловне снаге представљају респектабилну војну силу, а сама Шпанија била је учесник НАТО операција попут оних у Авганистану, Ираку и бомбардовања СРЈ.¹⁸ Шесто, Шпанија је римокатоличка земља која је током историје дала немерљив допринос у ширењу римокатолицизма у Нови свет. Она је за Ватикан одувек била од изузетног значаја, о чему сведочи конкордат који је Ватикан потписао са франкистичком Шпанијом у време њене највеће међународне изолације или технократе из римокатоличке организације Опус Деи (*Opus Dei*) које су у пракси спровеле шпанско економско чудо 60-их и 70-их година прошлог века.¹⁹ Ватикан, као моћна не само верска, већ и политичка институција даје значајну подршку очувању јединства Шпаније. Седмо, сецесија Баскије или било ког дела Шпаније произвела би домино ефекат који би запљуснуо и остатак Европе. Шкотска, Фландрија, Паданија и Корзика само су неки од европских региона који желе да постану независне националне државе. Такав сценарио је за Европску унију недопустив, јер она баштини идеју уједињавања Европљана и наднационалне сарадње у којој државне границе губе смисао, а посебно дробљење европског континента на већи број мањих држава. Управо зато је званични Брисел један од највећих заговорника јединствене Шпаније.

¹⁷ Alberto Leonart Amsélem, „España, un antes y un después. El impacto U.S.A”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, pp. 50-55.

¹⁸ Juan Avilés Farré, „España, OTAN y los conflictos de la antigua Yugoslavia”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, págs. 93-94.

¹⁹ Rajko Petrović, „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, op. cit., str. 67-68.

Разлози за подршку пројекту стварања независног Косова су битно другачији од оних који се користе као аргументи против независности Баскије, и у њима свакако доминирају геополитичке амбиције и селективна употреба теоријских аргумената у корист сецесије. Прво, стварање независног Косова краткорочно, те тзв. Велике Албаније дугорочно, јесте несумњиво политички пројекат западних центара моћи са циљем слабљења српског фактора на Балкану који се традиционално доживљава као проруски, односно као потенцијални пут за излаз Русије на топло море. Овде се, пре свега, мисли на амбиције САД које су биле главни помагач у војном и политичком смислу за реализацију овог пројекта на терену. Друго, посебно је важно поменути интерес немачког фактора не само када је реч о подршци тзв. независном Косову, већ и активном учествовању у настанку и развоју албанске нације и национализма, у чему се посебно истицао званични Беч крајем 19. и почетком 20. века. Постоје оправдане сумње да је Немачка учествовала у формирању ОВК још 1992. године и њеном обучавању, али и да је учествовала у подметању српској страни случаја масакра у Рачку како би се нашао повод за НАТО агресију на СРЈ.²⁰ Немачка се, након уједињења 1990. године, поново вратила својим империјалистичким напорима, а посебно, више векова старом, пројекту „продора на исток” (*Drang nach Osten*) чији је незаобилазни део контрола Балкана и српског етничког простора као његовог централног дела.²¹ Треће, подршка муслиманском живљу на Косову, као и на Балкану уопште, део је шире стратегије западних центара моћи да се светској муслиманској заједници представе у другачијем светлу у односу на њихово деловање на Блиском истоку, где су у вишедеценијском сукобу са значајним делом муслиманског живља због природних ресурса и будућности државе Израел.²² Четврто, економски интереси западних центара моћи за природне ресурсе на КиМ су изузетни. Реч је о простору богатом огромним залихама олова, цинка, никла, кобалта, боксита, бабра, гвожђа, магнезита и лигнита, где последње заузимају пето место у свету.²³ Пето, КиМ представља важну транзитну зону за транспорт дроге из Азије (посебно из Авганистана где се годишње произведе неколико хиљада тона опијума из којег се може добити неколико стотина тона хероина) ка Западној Европи и важно га је контролисати и због тог разлога.²⁴ Шесто, територија КиМ данас има посебан значај у контексту мигрантске кризе, где је она део тзв. западно-балканске мигрантске руте преко које је, до 2015. године, прешло скоро милион миграната са Блиског истока.²⁵

²⁰ Опширније у: Матијас Кинцел, *Пут у рат, Немачка, НАТО и Косово*, Службени гласник, Београд, 2021.

²¹ Fotis Mavromatidis and Jeremy Leaman, „German Influence in the Western Balkans: Hegemony by Design or by Default?”, *Debatte*, Vol. 16, No. 1, 2008, p. 5.

²² Мирољуб Јевтић, „Косовски жетон”, *Политика*, 18.08.2011, <https://www.politika.rs/scc/clanak/188191/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton>, 22.9.2021.

²³ Миломир Степић, „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 19.

²⁴ „The illicit drug trade through South-Eastern Europe”, UNODC, Vienna, 2014, pp. 35-65.

²⁵ Наталија Перишић, „Западнобалканска мигрантска рута: утицај кандидатуре за чланство у Европској унији на позиције Србије”, *Политичка ревија*, вол. 58, бр. 4, 2018, стр. 93.

Закључак

Организације ЕТА и ОВК биле су две несумњиво терористичке творевине на тлу Европе које су се насилним путем бориле за проглашење независне Баскије, односно Косова на територијама суверених и међународно признатих држава. Упркос идентичним хтењима, одлучности, па и снази на терену и објективној претњи коју су представљале, резултати њиховог деловања су различити, јер је Баскија стекла политичку аутономију, али не и независност, док је тзв. Косово *de jure* саставни део Србије, али је *de facto* независно од власти у Београду, где његову независност признају водеће светске и европске силе попут САД, Велике Британије, Немачке и Француске.

Разлоге у двоструким стандардима које су западни центри моћи применили на примерима Баскије и Косова и Метохије треба, као што је претходно објашњено, потражити у њиховим геополитичким интересима, а не у доследном поштовању принципа међународног права или ваљаних аргумената у корист сецесије. Поставља се питање: зашто Баски, као несумњиво аутохтоно становништво на простору Баскије које је заиста трпело институционалну репресију франкистичког режима, не би имали право на своју независну националну државу ако се Албанцима, поред Албаније, прави и друга? Зашто је убијање српских цивила на КиМ током ратних деведесетих година подведено под „коллатералну штету“ током „праведне борбе Албанаца“ за независност, док је убијање цивила широм Шпаније, што је чинила ЕТА, у вашингтонској, бриселској и берлинској администрацији означено као терористички и варварски чин? Зашто наводна албанска култура на КиМ заслужује пуну афирмацију и заштиту кроз институције независне државе (иако никада није била жртва системске репресије од стране институција Србије), док баскијска култура, изузетне старости и аутентичности, која је заиста била жртва системског и институционалног затирања од франкистичког режима, не заслужује исти третман западног дела међународне заједнице? Зашто Баскија, као регион Шпаније, никада није била предмет било какве територијалне поделе или разграничења, док је, примера ради, администрација америчког председника Доналда Трампа својевремено, 2018. године, показала заинтересованост да теза о разграничењу Косова и Метохије постане део преговора о будућности јужне српске покрајине?²⁶ Сва ова и многа друга питања немају другог одговора до геополитичких интереса и прагматичних разлога западних сила у датом тренутку који повлаче танку границу између терориста и бораца за слободу када и где је то потребно.

Литература

[1] Јевтић, Мирољуб. „Косовски жетон“, Политика, 18.08.2011, <https://www.politika.rs/scc/clanak/188191/Sta-da-se-radi/Kosovski-zeton>, 22.9.2021.

[2] Јокић, Бранко (ур.). *Мартовски погром на Косову и Метохији: 17–19. март 2004: с кратким прегледом уништеног и угроженог хришћанског културног наслеђа*, Министарство културе Владе Републике Србије и Музеј у Приштини, Београд, 2004.

²⁶ Душан Пророковић, „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?“, *Војно дело*, бр. 2/2022, април-јун, стр. 63.

[3] Кинцел, Матијас. *Пут у рат, Немачка, НАТО и Косово*, Службени гласник, Београд, 2021.

[4] Маркссен, Кристиан. „Крымский кризис с точки зрения международного права”, *ДПП ИМП*, бр. 2, 2014, стр. 201-230.

[5] Павковић, Небојша и Антић, Бошко. *Кошаре и Паштрик српски Термопили*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2020.

[6] Перишић, Наталија. „Западнобалканска мигрантска рута: утицај кандидатуре за чланство у Европској унији на позиције Србије”, *Политичка ревија*, вол. 58, бр. 4, 2018, стр. 89-104.

[7] Петровић, Рајко. *Улога историјско-политичког модела регионализације Шпаније у сузбијању сецесионизма у Каталонији и Баскији*, Докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 2021.

[8] Петровић, Рајко. „Еволуција баскијског сепаратизма од 1959. до 2018. године”, *Годишњак Факултета безбедности*, бр. 1, 2018, стр. 189-206.

[9] Петровић, Рајко. „Историјско-политички модел регионализације у Шпанији: изазови и перспективе”, *Култура полиса*, вол. XV, бр. 37, 2018, стр. 55-67.

[10] Пророковић, Душан. „Подела Косова и Метохије: реалност или заблуда?”, *Војно дело*, бр. 2/2022, април-јун, стр. 55-74.

[11] Степић, Миломир. „Косово и Метохија: геополитички аспекти брзог решења и замрзнутог конфликта”, *Национални интерес*, вол. 38, бр. 2, 2020, стр. 7-30.

[12] Avilés Farré, Juan. „España, OTAN y los conflictos de la antigua Yugoslavia”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, págs. 93-104.

[13] Douglass, William A. and Zulaika, Joseba. „On the Interpretation of Terrorist Violence: ETA and the Basque Political Process”, *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 32, No. 2, 1990, pp. 238-257.

[14] Güner, Oğuz. „A Legitimacy Question in The European Union: The Kosovo Non-Recognition Quagmire”, *Avrasya Etüdleri*, Vol. 59, No. 1, 2021, pp. 81-112.

[15] Jović, Nikola. *Ekstremizam i terorizam na Jugu Srbije*, Master rad, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 2015.

[16] „Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco”, *BOE*, núm. 306, de 22 de diciembre de 1979

[17] Leonart Amsélem, Alberto. „España, un antes y un después. El impacto U.S.A”, *Anales de Historia Contemporánea*, Vol. 16, No. 1, 2000, pp. 47-56.

[18] Petrović, Rajko. „Špansko ekonomsko čudo od 1959. do 1973. godine”, *Oditor – časopis za menadžment, finansije i pravo*, vol. 6, br. 1, 2020, str. 66-78.

[19] Mavromatidis, Fotis and Leaman, Jeremy. „German Influence in the Western Balkans: Hegemony by Design or by Default?”, *Debatte*, Vol. 16, No. 1, 2008, pp. 5-29.

[20] Sánchez-Cuenca, Ignacio. „The persistence of nationalist terrorism: the case of ETA”, in: Kledja Mulaj (ed.), *Violent Non-State Actors in Contemporary World Politics*, Juan March Institute, Madrid, 2008, pp. 1-31.

[21] „The illicit drug trade through South-Eastern Europe”, UNODC, Vienna, 2014, pp. 35-65.

Резиме

У раду је дата компаративна анализа борбе за независност два европска региона, Баскије и Косова и Метохије, чији је основни метод борбе била терористичка акција, односно оружана побуна. Циљ истраживања је да покаже зашто је у случају Косова ОВК најпре проглашена терористичком организацијом од стране западног дела међународне заједнице, а потом и војно подржана, као што је подржана и незаконита једнострана сецесија, док је, с друге стране, баскијска терористичка организација ЕТА од самог почетка до краја свог постојања, окарактерисана као терористичка организација, где је Шпанија добила пуну подршку у борби против ње, али и у борби против сецесије Баскије генерално. Полазна хипотеза рада је да је примена двоструких стандарда у ова два случаја резултат геополитичких интереса западних центара моћи, а не поштовања међународног права и услова који у теорији морају бити испуњени да би се омогућила сецесија дела територије једне суверене државе. Резултати истраживања показују да, упркос чињеници да су Баски аутохтони народ на територијама које насељавају, имају специфичан језик и културу и претрпели су различите облике репресије током Франкизма, нису добили подршку за независну државу, за разлику од Албанаца са Косова и Метохије, којима је то дозвољено, иако већ имају своју матичну државу Албанију. Разлози за то леже у чињеници да је Шпанија земља западне цивилизације, значајна чланица Европске уније и римокатоличка земља која ужива подршку Ватикана, док је пројекат независног Косова резултат геополитичких интереса западних земаља на челу са Сједињеним Државама. Актуелна геополитичка ситуација нам говори да још увек не можемо очекивати решење косовског питања у корист Србије, али и да политика двоструких стандарда не може бити дугорочно одржива, с обзиром на то да се сепаратистички покрети у деловима западног света (нпр. каталонски, шкотски и фламански) јачају и да је тешко очекивати да проглашење независности тзв. Косова остане јединствен случај, а не преседан. У методолошком смислу у раду је коришћена метода студије случаја, метод упоредне анализе и историјски метод.

Кључне речи: *Баскија, Косово и Метохија, сецесија, тероризам, ЕТА, ОВК, геополитика*

© 2022 Аутори. Објавило *Војно дело* (<http://www.vojnodelo.mod.gov.rs>). Ово је чланак отвореног приступа и дистрибуира се у складу са лиценцом Creative Commons (<http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/rs/>).

